

Staša Babić*Odeljenje za arheologiju
Filozofski fakultet
Univerzitet u Beogradu
s.babic@eunet.rs*

Prošlost kao Drugi – Drugi kao prošlost*

Apstrakt: Moderne akademske discipline antropologije, istorije i arheologije nastale su u kulturnom, društvenom i političkom kontekstu osamnaestog i devetnaestog veka, u vreme kolonijalne ekspanzije zapadnoevropskih država. Iako razdvojene predmetom istraživanja ("primitivna društva", prošlost na osnovu pisanih dokumenata, odnosno materijalnih tragova), sve tri humanističke discipline počivaju na potrebi da se odredi i učvrsti moderni identitet Evropljana nasuprot Drugima u prostoru i vremenu.

Ključne reči: istraživanje prošlih/drugih kultura, posmatranje Drugoga, modernost, kolonijalizam, postkolonijalna arheologija, antropologija i istorija

Ustrojstvo akademskog prostora u kojem se danas krećemo i osnovni postulati disciplina u odnosu na koje postavljamo svoja istraživanja u velikoj su meri određeni jedinstvenim skupom pretpostavki i ciljeva, uslovljenim kulturnom, društvenom i političkom klimom zapadnoevropskih društava ranog modernog doba (Humphreys 2002; Thomas 2004). Sve do početka devetnaestog veka, međutim, zanimanje za načine na koje ljudi uređuju svoje zajedničke poslove vodilo je u razmatranja koja su prekoračivala moderne domene disciplina, pa se tako danas mnogi autori sa jednako dobrim razlozima u isto vreme smatraju začetnicima više istraživačkih oblasti: od Herodota – istoričara i etnografa, preko Monteskeja – sociologa i antropologa i Adama Smita – ekonomiste, ali i istoričara (Burke 1992, 4), do Vinkelmana – istoričara umetnosti i arheologa (Babić 2008). Grananje oblasti ljudskog saznanja svakako je donelo produbljivanje i usavršavanje, ali je ovaj proces u isto vreme doveo i do oštre podele predmeta istraživanja i zanemarivanja nekih uglova posmatranja. Tako je u periodu institucionalizacije arheologija postavljena kao disciplina koja proučava prošlost na osnovu materijalnih tragova, istorija to čini putem pisanih izvora, dok su domen

* Tekst je nastao u okviru rada na projektu *Interkulturalna komunikacija u paleo-balkanskim društvima*, finansiranom od strane Ministarstva za nauku i tehnologiju Republike Srbije, pod brojem 147040.

antropologije prostorno daleke kulture. Dakako, tokom poslednja dva veka ove tri discipline prošle su kroz mnoge mene, iznova definisale svoje metode, širile svoje polje interesovanja i stupale u različite međusobne odnose. Ukrštanja su se odvijala na polju razmene zaključaka, ali i teorijskih postavki.

Među mnogim rečima kojima je starogrčki zadužio većinu modernih evropskih jezika je i reč *teorija*. Međutim, kao i u drugim slučajevima ove vrste, današnje značenje u manjoj ili većoj meri se razlikuje od originalnog. Načini i razlozi koji su doveli do ove razlike, jednako kao i učestalost reči koje su moderna društva preuzela iz antičkih izvora, govore o važnosti i dalekosežnosti klasičnih uzora, koja daleko prevazilazi pogodne jezičke pozajmljenice (Babić 2008, 39–54). Prenosjenje reči iz jednog jezika u drugi, pripisivanje novih sadržaja, može biti i zanemarivanje ili otklanjanje starih – "*čišćenje tamnina koje su inherentne stranosti stranog jezika*" (Berman 2004, 17), time i *druge kulture*. Na drugoj strani: *Suština prevođenja je u tome da bude otvaranje, dijalog, mešanje, decenriranje. Ono ili predstavlja uspostavljanje odnosa, ili nije ništa* (Berman 2004, 10; v. takođe i Humphreys 2002)¹. Sledeći ovaj drugi put, namera mi je da podsetim na neke načine na koje je reč *theoria* korišćena u svom prvobitnom kontekstu, time *otvarajući* put za *dijalog* koji može dovesti do *mešanja* više učesnika nastanjenih u različitim prostorima i vremenima.

Herodotova *Istorija* jedan je od centralnih elemenata *klasičnog kanona* – zbiru tekstova na starogrčkom i latinskom jeziku koji su, kroz složene procese odabira i prenošenja, postali jezgro na osnovu kojeg moderni svet tumači i nadahnjuje se antičkim uzorima (Humphreys 2002). Nastao s namerom "da se vremenom ne bi umanjio značaj onoga što je čovečanstvo stvorilo, te da velika i divna dela, i ona koja su stvorili Heleni, kao i ona koja su stvorili varvari, ne bi bila zaboravljena" (Hdt. I, 1), ovaj spis u sebi sadrži načine kazivanja i vrste interesovanja koje su u kasnijim vremenima čitaoci prepoznavali kao klice modernih akademskih disciplina istorije i etnografije (Hartog 1980). Herodotova centralna tema je rat između ujedinjenih grčkih polisa i Persijskog carstva, koji se odvijao krajem VI i početkom V veka stare ere. U potrazi za objašnjenjima i razlozima izbijanja ovog velikog sukoba, on poseže u daleku, često mitsku prošlost, i opisuje običaje i verovanja svih naroda koji su nastanjivali istočni Mediteran sredinom I milenijuma stare ere. *Istorija* se obraća pre svega grčkim čitaocima/slušaoцима i opisuje događaje koji su korenito promenili njihov svet, percepciju njegovih granica i onoga što se nalazi iza tih granica. Herodot je Atinjanima V veka stare ere stvarao *sliku Drugoga* (Hartog 1980; Cartledge 2002). Kako bi prikupio podatke za svoju priču, putovao je u strane zemlje, baš kao i neki od junaka njegovog kazivanja. Tako u prvoj knjizi kaže da je Solon, veliki atinski zakonodavac, na putovanjima stekao

¹ "Metamorfoza prevođenja, pripitomljavanjem egzotičnog, može i da udalji čitaoca od poznatog" (Humphreys 2002, 9).

mudrost sa kojom je posle vodio svoj polis. U prevodu na srpski, pomen ovog putovanja glasi: *Zbog ovih zakona, a da bi video sveta, otputovao je Solon u Egipat Amazisu, a zatim i Krezu u Sard* (Hdt. I, 30). U grčkom originalu, međutim, Solonovo posmatranje sveta označeno je rečju *theoria* (Euben 2006, 21; Redfield 2002, 25; Leontis 2001). Istom rečju Herodot opisuje i dela Skita Anaharsida koji je, kao i Solon, kroz putovanje i posmatranje (*theoria*) stekao mudrost (*sophia*) (Euben 2006, 21). Međutim, njegovo prihvatanje stranih običaja izazvalo je veliki gnev sunarodnika, pa se pripoveda da je ubijen dok je prinosiso žrtvu bogovima na grčki način (Hdt. IV, 76).

Drugi izvor koji pripada klasičnom kanonu – Platonovi *Zakoni* izveštavaju o veoma detaljno zamišljenom načinu da se izbegnu ovakve nemile posledice: na putovanja s cijem "posmatranja prilika kod drugih ljudi" (*Zakoni XII*, 951 b-c) treba da kreću samo ugledni ljudi stariji od 50 godina, i da se na tom putu ne zadrže duže od deset godina. Ovakva su putovanja neophodna, jer "država koja ne saobraća s drugim državama ne raspolaže dovoljnim poznavanjem ljudi, ni s njihove loše kao ni s njihove dobre strane, pa nikako ne može da postigne vrhunac obrazovanja ni kulture, ... ona ne može u potpunosti ni svoje zakone da čuva, ako bi ih prihvatila bez sposobnosti da ih procenjuje drugačije, nego samo na osnovu svojih običaja" (951 b). Kada se putnici vrate, treba da budu podrobno ispitani i da se proceni znanje koje su doneli. Ako je putovanje urodilo poboljšanjem, putnik će biti slavljjen u životu i smrti, ali "ako se posmatrač (*theoros*) vratio pokvaren, onda on ne sme da dođe u dodir ni s kim... niti se sme izdavati za mudraca" (952 a-c), pa čak može biti i ubijen, kao što je zadesilo zlosrećnog skitskog putnika kojeg nam je opisao Herodot.

Dela klasičnog kanona, dakle, govore o teoriji *kao o praksi* neraskidivo povezanoj sa neposrednim posmatranjem, koja vodi političkoj mudrosti stečenoj u bliskom, mada potencijalno opasnom, uranjanju u spoljni svet, svet *Drugoga*. Ona, dakle, nije suprotnost političkom, empirijskom, svakodnevnom, već iz njega proističe i otud utiče na konkretna iskustva i delanja. Izlaganje nepoznatom tako omogućava *dislociranje* iz kojeg postaje moguće saznanje o drugim praksama, kritički otklon prema sopstvenim i najzad, uviđanje veza i pravičnosti koje prethodno nisu bile znane (Euben 2006, 23). Ili:

Teorija, u najboljem smislu reči, omogućava da vidimo dalje od sopstvenog nosa u aktivnom i proaktivnom uvažavanju sličnosti i zajedničkih crta među situacijama i lokacijama... Može pomoći da se izgrade veze i nađe zajednički stav tamo gde se čini najmanje mogućim ili uverljivim,... dok puko zazidavanje na mestu sopstvene istorije može aktivno da ometa sposobnost generalizovanja i uvažavanja istoričnosti "drugoga" (Radhakrishnan 2003, vii, viii).

Predstavljanje prošlosti i načina života populacija u isto vreme može biti izraz i izvor moći. Ove predstave mogu da uokvire odnose društvene nejednakosti i blisko su povezane sa strukturama moći i bogatstva. One sadrže ideolo-

ške i hegemonističke osobine koje predstavljaju istorijske i pojedinačne interese (Bond, Gilliam 1994, 1). Budući da je, dakle, svako znanje Drugoga istorijski, temporalni, politički čin (Fabian 1983, 1, 2), kako nas uče još Platonovi *Zakoni*, nužno je kontrolisati načine njegovog sticanja, širenja i upotrebe. S nastankom jasno izdvojenih akademskih disciplina tokom osamnaestog i devetnaestog veka, ovo je postao zadatak čitavog niza istraživača, podeljenih u naizgled jasno izdvojene domene, definisane predmetom i metodom istraživanja (up. Humphreys 2002). U ovoj podeli zaduženja, antropologija je najneposrednije zauzela mesto *theorosa* – putnika koji saznaje o prilikama drugih. Te su prilike sada opisane jezikom discipline i kondenzovane u *etnografsku sadašnjost* – naizgled bezvremenu generalizovanu predstavu (Halstead, Hirsch, Okely, eds 2008). Pojedinačno iskustvo dodira s drugačijim prevodi se u disciplinarno znanje, koje konstituiše i omeđuje svoj predmet istraživanja. Tako nastaje diskurs koji konstruiše Drugoga kroz prostornu, ali i vremensku distancu: posmatrač – antropolog je "sada i ovde", dok je predmet njegove studije "tamo", ali i "tada". Vreme postaje "*nalik jeziku i novcu, nosilac značenja, forma kroz koju definišemo sadržaj odnosa između Sebe i Drugog*" (Fabian 1983, ix). Daleka prošlost i daleka sadašnjost tako su dovedene u trajnu metaforičku vezu: stanje u kojem su moderni evropski istraživači zatekli svoje ispitanike tokom etnografskih posmatranja pomereno je iz modernosti, potisnuto u prošlost, tamo odakle smo "mi" već daleko otputili, o čemu svedoče arheološki nalazi evropske praistorije (Džonson 2008, 161–166; Gosden 1999, 2007). Posmatrana iz ovog ugla, oštra podeljenost disciplinarnih predmeta (nekada – sada, ovde – tamo), ustupa mesto prepoznavanju zajedničkog imenitelja u njihovom korenu.

Od vremena geografskih otkrića, i potom kroz putovanja, nastanjivanja i savlađivanja novih predela i ljudi naseljenih u njima, u procesima koji se ukratko mogu opisati kao kolonijalna ekspanzija (Gosden 2007, 161), stanovnici Zapadne Evrope suočili su se sa sasvim različitim "prilikama kod drugih ljudi". Ovaj niz susreta doveo je do uviđanja da sopstveni način života i običaji nisu jedino mogući. Postalo je nužno razviti alate da se objasni i savlada ova različitost. U prvi mah, postojanje ljudi koji ne koriste metalna oruđa, već samo kamena, objašnjeno je pretpostavkom da su ove grupe odlutale od centra sveta – Evrope i Bliskog istoka, u divlje predele Amerike i Pacifika, i tako izgubile kontakt sa civilizacijom, postepeno se degenerišući (Gosden 1999, 23, 24). Na drugoj strani, duboka prošlost Starog kontinenta takođe je postala predmet živog interesovanja uporedo s početkom perioda kolonijalne ekspanzije Evropljana. Prvi Kraljevski antikvar u Velikoj Britaniji postavljen je 1533. godine, manje od pola veka posle Kolumbovog iskrcavanja u Novi svet, dok je 1572. godine osnovano Društvo antikvara koje je okupljalo ljude različitih profesija, ali jednako zainteresovane za materijalne ostatke minulih vremena. Poređenje s tehničkim dostignućima klasičnog sveta dovelo je do uve-

renja da je nastupilo sasvim novo, *razvijenije* doba (up. Morley 2009; Golden, Toohey, eds 1997). Ako je svet napredovao od Rima do ranog modernog doba, onda je moguće da je i pre zapisane istorije čovečanstvo prolazilo kroz postepene faze razvoja. U zbirkama starina i čudesa počela je da se razaznaje prošlost koja je prethodila klasičnoj starini. Tako je tokom sedamnaestog i osamnaestog veka postalo veoma rasprostranjeno mišljenje o postepenom progresu ljudske istorije, koja je počela prvobitnim prirodnim stanjem. Iako su Tomas Hobs, Džon Lok, Žan-Žak Ruso, u manjoj ili većoj meri, različito opisivali ovo primordijalno stanje čoveka, ideja o praistoriji čovečanstva, veoma nalik na stanovnike divljih i dalekih zemalja, nužan sastavni činilac prosvetiteljske filozofije (Thomas 2004, 80 – 87; Todorov 1994), postala je široko prihvaćena. Tako je Robert Plot već u drugoj polovini sedamnaestog veka poređio kamene artefakte prikupljene u okolini Oksforda sa sekirama donetim iz Severne Amerike, zaključivši da je ovo plodan put ka saznanju o praistoriji Britanije (Gosden 1999, 24).

Kroz ovaj niz novih iskustava, saznanja i tumačenja Evropljani su stekli sasvim novu predstavu o sopstvenom stanju u prostoru i vremenu, poredeći ga i odeljujući od drugačijih situacija. Određujući šta *nisu*, opisali su šta *jesu*. Uspostavljene razlike proizvele su Drugog u prostoru i vremenu. Akademske discipline arheologije i antropologije, čije su istorije prepletene od samog početka, namenjene su da opišu i objasne ove razlike (Gosden 2004; 2007, 161-162). Uporedo s uspostavljanjem novog reda stvari u odnosu na vanevropske spoznaje, unutar same zapadne Evrope tokom sedamnaestog veka započeo je još jedan proces čiji je važan element percipiranje i artikulisanje razlika – formiranje nacionalnih država. Na mestu rasepkanih feudalnih poseda, koji su do tog vremena činili političku kartu Evrope, došlo je do stvaranja novih, većih zajednica koje su objedinjene državnim aparatom, namenjenim održavanju društvenog reda. Osećaj kolektiviteta koji je povezivao podanike srednjovekovnih feuda, počivajući na življenom iskustvu i lokalnim predanjima, više nije mogao da obuhvati nove, znatno veće zajednice. Artikulacija novog kolektivnog identiteta počivala je pre svega na zajedničkom jeziku, ali je ubrzo dopunjena percepcijom o zajedničkoj tradiciji i poreklu (Anderson 1983; Hobson, Rejndžer, ur. 2002; Gellner 1983; Thomas 2004, 96–118). Institucionalizovano akademsko proučavanje prošlosti zamenilo je, tako, starije načine čuvanja i prenošenja znanja o prošlosti. U ovom procesu arheologija je odigrala nesumnjivu ulogu (Babić 2010; Graves-Brown, Jones, Gamble, eds 1996), ali je najveći značaj pripao istorijskoj disciplini.

Pisanje istorije – beleženje i tumačenje prošlih događaja koji su značajni za zajednicu, svakako nije pronalazak modernog doba. Kao što smo videli, ovim načelom se, po sopstvenim rečima, rukovodio i Herodot, što mu je u kasnijim vremenima donelo status *Oca istorije*. Ipak, sa novim kontekstom došle su i nove pretpostavke istraživanja. Pisanje pojedinačnih istorija novih nacionalnih

država podrazumevalo je stvaranje referentnog okvira kroz koji bi se objasnio razvoj svake od njih. Pred ovim zadatkom, istoričari su, manje ili više eksplicitno, posegli za istim onim idejama o progresu i društvenim promenama koje ga prate, koje su obeležile postuliranje antropologije, arheologije i drugih disciplina koje istražuju društveni život ljudi (Burke 1992; Gaddis 2002), tako u osnove svoje discipline ugradivši čitav skup koncepata koji pripadaju modernosti (Jenkins 1995; Thomas 2004). Prvi među njima je uverenje da je doba od kraja osamnaestog veka korenito različito od svih prethodnih vremena i da se ove razlike imaju pripisati razvoju znanja, veština, tehnologije – rečju, ljudskog razuma, koji je u modernom dobu dostigao dotad nepoznate oblike. Segment prošlosti koji je stekao položaj ključne reference je klasična starina, u odnosu na koju je definisano moderno doba (Morley 2009), ali i srednji vek, kao razdoblje *između* najdostojnijeg prethodnika i same modernosti (Settis 2006). Koja je to odlika koja je objedinjavala kulture antičke Grčke i Rima na jednoj strani i moderno doba Evrope na drugoj, razlikujući ih od svih drugih prostora i vremena?

Rimsko carstvo prostiralo se na velikom području, koje je sezalo od severne Afrike do Britanskih ostrva, obuhvatajući teritoriju većine modernih nacionalnih država Evrope. Na čitavom ovom prostranstvu, kako svedoče pisani dokumenti, ali i arheološka građa, starosedelački narodi pokoreni su vojnom, ali i političkom i kulturnom superiornišću, te podvrgnuti procesu *romanizacije* – postepenog prihvatanja kulturnih normi osvajača. Zapadnoevropska društvena, politička i kulturna elita u ovom narativu prepoznala je savršen predložak za svoje moderno iskustvo odnosa s drugim kulturama, stečeno kroz kolonijalnu ekspanziju (Hingley 2000, 2005). U svetlu poistovećivanja antičkog imperijalnog iskustva s modernim, i period osmog i sedmog veka stare ere, kada su diljem Mediterana nastajale naseobine sa snažnim grčkim prisustvom, označen je terminom *arhajska grčka kolonizacija*. Odnosi Grka s drugim kulturama tumačeni su u istom ključu koji je primenjen na rimske legije i magistratske i britanske kolonijalne službenike, pa je na scenu stupila *helenizacija*, kao proces koji je prethodio romanizaciji, tako tvoreći univerzalan model kolonijalnog iskustva (Babić 2008, 39–54; Goff, ed. 2005; Hurst, Owen, eds 2005). Kao i u slučaju antropologije i arheologije, i istorijska disciplina odgovarala je na goruća pitanja vremena, pružajući narative koji su objašnjavali i davali legitimitet iskustvima svog savremenog okruženja. Otud je tumačenje odnosa prema vanevropskom Drugom jedna od središnjih tema istorije starog veka, koja je određivala formulisanje drugih koncepata i segmenata prošlosti, kao što je *helenizam* – period definisan intenzivnim mešanjem grčke sa kulturama Istoka (up. Kuzmanović 2008).

Ogroman ugled koji je istraživanje klasične starine imalo u akademskom obrazovanju zapadnoevropske elite od kraja osamnaestog veka, doprineo je tome da je način na koji je ustrojena ova disciplina poslužio kao model kojem

su težile i druge humanističke nauke (Humphreys 2002). Istorija umetnosti postavila je klasični ideal, baš kao što su dela klasičnog kanona ustoličena kao obrazac u odnosu na koji se mere dostignuća u književnosti i filozofiji (Settis 2006). Šire od toga, ustrojstvo društvenih, političkih, obrazovnih institucija, poredi se u odnosu na načela kojima je rukovođen antički svet. Klasični uzori jedan su od ključnih elemenata koji određuje zapadnoevropsku kulturu, razlikujući je od *drugih*, koje se nisu napajale sa tog izvora (Babić 2008, 89–101). Istorija, jednako kao i antropologija i arheologija, učestvovala je od samih svojih akademskih početaka, krajem osamnaestog veka, u iscrtavanju mape sveta sa središtem u zapadnoj Evropi i periferijom naseljenom Drugima.

"Stvaranje mapa je proces "prevođenja" čitavog niza ljudskih aktivnosti na savladiv referentni okvir, koji zahteva postavljanje veštačkih koordinata" (Gaddis 2002, 32, 33). Ono može biti predstavljeno kao *"olaka vežba moći, posle koje izgleda da je svet ostao nepromenjen – samo spoznat"* (Humphreys 2002, 209). Pa ipak, strast sa kojom su kolonijalni činovnici kartirali svoje dominione prevazilazila je praktične administrativne i vojne potrebe. Sa *"mešavinom prosvetiteljskih stremljenja i romantičarske nostalgije koje su ... nosili u svojem prtljagu"* (Humphreys 2002, 209, 210), oni su grafički predstavljali prostor prethodno nastanjen pripadnicima druge kulture, koristeći referentni okvir svoje, time ga prevodeći u svoj domen. Pri tome su na kartama ostajala odabrana ostrvca egzotičnog – spomenici starosedelačke prošlosti, koji su takođe, kroz praksu arheologa i etnografa, katalogizovani i klasifikovani po merilima disciplina kolonizatora. Ovladavanje prostorom u isto vreme bilo je i ovladavanje protokom vremena (up. Gaddis 2002, Humphreys 2002).

Protok vremena, preplitanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti doživljeni su, obeleženi i saopšteni u iskustvu pojedinaca i grupa na niz različitih kulturno specifičnih načina (up. Settis 2006). Na drugoj strani, mereno vreme teži da uredi i ujednači radnje ljudi u temporalnoj ravni. Kao i kartiranje prostora, tako i uspostavljanje vremenskih okvira uvek odslikava namere onoga ko to čini i autoritet – naučni, društveni, kojem se povinuje. Vreme koje pokazuju naši časovnici rezultat je tehnoloških i političkih dostignuća s kraja devetnaestog veka (Gosden 1994, 2, 3). Skala na kojoj razvrstavamo događaje u prošlosti vezana je za pretpostavljeni događaj – rođenje Isusa Hrista, koji ima poseban značaj za hrišćanske vernike, ali ne i za niz drugih ljudi koji ispovedaju druge vere ili nijednu. Pa ipak, istoričari, arheolozi i mnogi drugi istraživači koji opisuju i tumače događaje u prošlosti, svoj predmet istraživanja smeštaju u odnosu na ovu nultu tačku. Ove discipline *prevode* iskustva Drugih u referentne okvire sopstvene kulture, određujući im vremenske i prostorne koordinate.

Arheologija, antropologija, istorija, nastale kao akademske discipline u istom kulturnom i političkom kontekstu, jednako predstavljaju čin *"čišćenja tamnina koje su inherentne stranosti stranog jezika"* (Berman 2004, 17). Pre-

vodeći podatke kojima raspolažemo iz drugih prostora i vremena, mi ih neminovno iskazujemo sopstvenim jezikom, koristeći koncepte i uverenja kojih se sami držimo. U protivnom, naš iskaz ne bi približio naš predmet istraživanja svojim (savremenim) čitaocima/slušaoocima i mi ne bismo ispunili svoju svrhu (Lloyd 2004, 2). Ukoliko se, pak, ne suočimo s bremenom koje je upisano u naše discipline od vremena njihovog nastajanja, u našim prevodima neprekidno će odzvanjati *slika Drugoga* kakvu je imao pripadnik srednje klase zapadne Evrope u devetnaestom veku, dakako belac i muškarac. Iz ovog uvida mogu proisteći načini komuniciranja među disciplinama koji se neće odvijati na način koji je opisala Sali Hamfriz:

Raširena je ideja da klasičar zove u pomoć antropologa – poput engleske memsahib u Indiji, koja poziva lokalnu sluškinju – da bi se ovaj pozabavio onim što je Dods nazvao "neprijatno primitivnom stvarčicom koja im viri iz glave kroz pukotine u periklovskom racionalizmu" (Humphreys 1978, 17).

Kako bismo u proces prevođenja uključili *otvaranje, dijalog, mešanje, decentriranje*, kako bismo uspostavili produktivan *dijalog* među disciplinama i s našim predmetom istraživanja, korisno je da se podsetimo da su naše oblasti povezane zajedničkom istorijom i, još značajnije, istom zapitanošću nad *Drugim*.

Literatura

- Anderson, B. 1983. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Babić, S. 2008. *Grci i drugi – antička percepcija i percepcija antike*. Beograd: Klio.
- 2010. Arheologija i etnicitet. *Etnoantropološki problemi* 5 (1): 137-149.
- Berman, A. 2004. *Prevođenje i slovo ili konačište za dalekog*, prevod i predgovor A. Mančić, Beograd: Rad / AAOM.
- Bond, G. C. & A. Gilliam. 1994. Introduction. In *Social Construction of the Past. Representation as power*, G. C. Bond, A. Gilliam (eds), 1 – 22. London, New York: Routledge.
- Burke, P. 1992. *History & Social Theory*. Cambridge, Oxford: Polity Press.
- Cartledge, P. 2002. *The Greeks – A Portrait of Self and Others*. Oxford: Oxford University Press.
- Euben, R. L. 2006. *Journeys to the Other Shore: Muslim and Western Travelers in Search of Knowledge*. Princeton: Princeton University Press.
- Fabian, J. 1983. *Time and the Other. How anthropology makes its object*. New York: Columbia University Press.
- Gaddis, J. L. 2002. *The Landscape of History – How Historians Map the Past*. Oxford: Oxford University Press.
- Gellner, E. 1983. *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell.
- Graves-Brown, P., S. Jones, C. Gamble (eds). 1996. *Cultural Identity and Archaeology – The Construction of European Communities*. London, New York: Routledge.
- Goff, B. (ed.) 2005. *Classics and Colonialism*. London: Duckworth.

- Golden, M. & P. Toohey (eds). 1997. *Inventing Ancient Culture – Historicism, Periodization, and the Ancient World*. London, New York: Routledge.
- Gosden, C. 1994. *Social Being and Time*. Oxford: Blackwell.
- 1999. *Anthropology and Archaeology*. London, New York: Routledge.
- 2004. *Archaeology and Colonialism. Cultural Contacts from 5000 BC to the Present*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 2007. The Past and Foreign Countries: Colonial and Post-Colonial Archaeology and Anthropology. In *A Companion to Social Archaeology*, L. Meskell, R. W. Preucel (eds), 161 – 178. Oxford: Blackwell.
- Halstead, N., E. Hirsch & J. Okely (eds). 2008. *Knowing how to know – Fieldwork and the ethnographic present*. Oxford, New York: Berghahn Books.
- Hartog, F. 1980. *Le miroir d'Herodote. Essai sur la representation de l'autre*. Paris: Gallimard.
- Herodotova istorija*. 1988. preveo sa starogrčkog M. Arsenijević. Novi Sad: Matica srpska
- Hingley, R. 2000. *Roman Officers and English Gentlemen. The Imperial Origins of Roman Archaeology*. London, New York: Routledge.
- 2005. *Globalizing Roman Culture. Unity, diversity and empire*. London, New York: Routledge.
- Hobsbom, E. i T. Rejndžer (ur). 2002. *Izmišljanje tradicije*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Humphreys, S. C. 1978. *Anthropology and the Greeks*. London, New York: Routledge.
- 2002. Classics and Colonialism: Towards an Erotics of the Discipline. In *Disciplining Classics*, G. W. Most (ed.), 207 – 251. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Hurst H. & S. Owen (eds). 2005. *Ancient Colonizations – Analogy, Similarity and Difference*. London: Duckworth.
- Jenkins, K. 1995. *On "What is History?" – From Carr and Elton to Rorty and White*. London, New York: Routledge.
- Kuzmanović, Z. 2009. Koncept helenizma – ideološke implikacije. *Godišnjak za društvenu istoriju* XV/1-3: 57 – 77.
- Leontis, A. 2001. Mediterranean Theoria: A View from Delphi. *Thesis Eleven* 67(1): 101 – 117.
- Lloyd, G. E. R. 2004. *Ancient Worlds, Modern Reflections – Philosophical Perspectives on Greek and Chinese Science and Culture*. Oxford: Clarendon Press.
- Morley, N. 2009. *Antiquity and Modernity*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Radhakrishnan, R. 2003. *Theory in an Uneven World*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Redfield, J. 2002. Herodotus the Tourist. In *Greeks and Barbarians*, T. Harrison (ed.), 24 – 49. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Settis, S. 2006. *The Future of the "Classical"*. Oxford: Polity Press.
- Thomas, J. 2004. *Archaeology and Modernity*. London, New York: Routledge.
- Todorov, C. 1994. *Mi i drugi. Francuska misao o ljudskoj raznolikosti*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Staša Babić

Past as the Other – The Other as Past

Modern academic disciplines of anthropology, history and archaeology are founded in the cultural, social, political context of the 18th and 19th centuries, at the times of the colonial expansion of the West European countries. Although demarcated by the objects of their study ("primitive societies", the past according to written sources, or material evidence), all these disciplines are grounded in the need to distinguish and strengthen the modern identity of the Europeans as opposed to the Others in space and time.

Key words: study of past/other cultures, the Other, modernity, colonialism, postcolonial archaeology, anthropology, and history

Staša Babić

Le Passé comme les Autres – les Autres comme le passé

Les disciplines académiques modernes de l'anthropologie, de l'histoire et de l'archéologie sont nées dans le contexte culturel, social et politique du dix-huitième et du dix-neuvième siècle, à l'époque de l'expansion coloniale des états occidentaux. Bien que séparées par leur objet d'étude (respectivement "les sociétés primitives", l'étude du passé à partir des documents écrits et celle à partir des traces matérielles), les trois disciplines humanistes reposent sur le besoin de définir et de renforcer l'identité moderne des Européens face aux Autres dans l'espace et le temps.

Mots-clés: étude des cultures passées /autres, observation de l'Autre, modernité, colonialisme, archéologie postcoloniale, anthropologie et histoire

Primljeno 23.03.2010.

Prihvaćeno 29.03.2010.